

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3

Fylke: Troms

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Storfjord

Emne: Brynet.

Bygdelag: Signaldalen.

Oppskr. av: Fridtjof Olsborg.

Gard: Fredheim.

(adresse): Kvesmenes.

G.nr. 54 Br.nr. 39

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Brynet har for såvidt hadt en liten utvikling fra de elste tider og helt til nå her i bygda. Navnet bryne er brukt brukt om en slik brynestein allerede av de første rydningsmenn, og en slik stein var ofte tatt av alminde-
elvestein som var såpas velformet og av en slik blaut sort at den " tok på " den tingen som skulle kvesses.

En hein derimot, som skulle brukes til finere verktøy, såsom slirekniver og sehere også höveltenner, var gjerne av noe hårdere slag så den mere polerte enn slipte den tingen som skulle kvesses. Den eneste forskjell mellom et bryne og en hein er finheten i selve steinen.

Det var først i 1900 åran at kunststeinbrynene ble å få kjøpt og disse er da forbedret etter hvert slik at det nå hovedsakelig er dem som er brukt.

Almindelig brynestein har det ikke vert å finne her i bygden, så bortset fra elvesteiner som var benyttet i de første tider etter brøytesmennene slog seg ned her. Men brynestein fanst det andre steder i bygdene og derfra ble da slike bryner hentet.

En kjenner ikke til annen omgangsmåte for hvessing av ljåer og andre eggverktøy enn slipestein og bryner av forskjellige sorter. En har hørt om at det bruktes å hamre ut eggen på ljåen med en hammer istedetfor å slipe, men denne omgangsmåte har ikke vert brukt her.

Skikken med å slipe ljåer kom til bygda omkring 1850. Det var også omlag på denne tid at det ble benyttet runde slipesteiner. De første var flate og av forskjellig fasonger. På disse steiner ble ljåen ført att og fram etter steinen inntil den ble kvass, i motsetning til de runde steiner hvor ljåen ble liggende stille på steinen men denne gikk rundt. På de flate steiner måtte ljåen taes av orvet for å kunne få den sløpt på begge sider, mens dette undgæes ved å benytte runde slipesteiner. Her har alltid vert brukt langorv. Ved bryningen bruktes, og brukes fremdeles to omgangsmåter. Den vanlige, og den som er mest brukt er at en setter ljåorvet i marken så passende langt fra seg at en får selve ljåen i höide med venstre armhule med ljåspissen vendt fra seg. Bryningen forregår da på den måte at en fører brynet rett opp uten å berøre eggen av ljåen og trekker det rett ned igjen

med bryneflaten mot ljåeggens flate, med skiftang en gang på hver side av eggen. Venstre hånden som holdes over ryggen (her sier en bakken) av ljåen fløttes frametter for hverg dette er nødvendig helt til ljåspissen, og for å få selve spissen kvasset må så hånden fløttes på attover så brynet får plass til å kvesse spissen.

En begynner i de fleste tilfeller bryningen fra orvet og frametter, men det er også noen som begynner den motsatte veg, og det kan komme på det samme.

Bryneholk, eller brynestokk bruktes alltid før, men nå er denne kommet bort på grund av at det nå hovedsakelig brukes smergelbryner av forskjellig grovhet og disse trenger ikke vann får å "bite på"ljåen. Brynestokken, det var det nevnet den gikk under her i bygda, var gjort av seljeved da denn var sterk å motstå råte. Den var gjort i to deler av en klövd seljestaur, ca. 10 cm. i diameter og ca. 20 cm. hög. Hver halvdel ble uthulet så veggene ble omkring 1 cm. tykk. Så sattes botten i den av en rund treskive som ble passet nøyaktig til i en forsenkning i begge halvdelene og det hele satt sammen med tynne blikk- eller jernband. På det øverste bandet ble det klinket fast en krok av noe sterkere jernband så brynestokke kunne henge i beltet, og da helst rett bak.

Noe sagn om at brynesvarte ble brukt som middel mot noe slags sykdommer, har ikke forkommet her i bygda. Derimot bruktes brynesvate til å svarte lær med før den vanlige lærsverte ble å finne i butikker.

Disse notater er hovedsakelig fra egen opplevelse og etter fortellinger av min avdøde far og bestefar. Min bestefar døde i 1903, 84 år gammel og var barnefødt i Stor-Elvdal.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
adr. NORSK FOLKEMUSEUM 450
BYGDØY

